

Переклад запозичень в англійській науково-технічній літературі

Проблема взаємодії мов, природа мовних контактів і результати таких контактів та, перш за все, поява запозичень привертають увагу лінгвістів, соціологів, культурологів. Кожен лінгвіст рано чи пізно зустрічається з проблемами, які своєю появою зобов'язані мовному контакту. Як результат історичної взаємодії мов, запозичення як процес і запозичення як результат цього процесу перебувають у колі інтересів історії мови, у межах якої отримують детальне висвітлення не лише причини запозичень, але й особливості мови-джерела. Запозичення цікаві, перш за все, впливом на системну будову лексики конкретної мови.

Запозичення слів з інших мов відбувалось в англійській мові протягом усієї її історії. Англійська лексика науково-технічної мови містить більше двох третин слів запозичень з інших мов. Запозичення відрізняються фонетичною дистрибуцією, не характерною для англійської мови, а також незвичайним морфологічним членуванням і відсутністю мотивації лексичного значення. Основою наукових запозичень є латинська і грецька мови. Проте, у мові англійського науково-технічного тексту чимала кількість слів була запозичена з німецької та французької мов.

Як відомо, процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої мови. Навпаки, це складний процес, який супроводжується низкою труднощів, які необхідно долати перекладачеві. Головна мета перекладу – досягнення адекватності. А.Д. Швейцер називає адекватним перекладом такий, який здійснюється на рівні, необхідному і достатньому для передачі незмінного плану змісту при дотриманні відповідного плану вираження, тобто норм мови перекладу [1, с. 67]. Основне завдання перекладача для досягнення адекватності – вправно використовувати різноманітні перекладацькі трансформації, для того щоб

текст перекладу якомога точніше передавав усю інформацію, яку містить текст оригіналу, за умов дотримання відповідних норм мови перекладу.

Під час перекладу запозичень в англомовному науковому тексті важливу роль відіграють способи перекладу. Відносно запозиченої лексики, яка входить до складу науково-технічної літератури, Л.І. Борисова виокремлює такі способи перекладу [2, с. 102]:

1. Використання повного українськомовного еквіваленту, що означає повне відтворення значення англомовної термінологічної одиниці;
2. Калькування, тобто послівний переклад англомовної термінологічної одиниці;
3. Транскрипція та транслітерація. Для адекватного перекладу термінів, виражених одним словом, необхідно враховувати, що подвоєння приголосних між голосними не передається, як, наприклад, у випадку з терміном *processor* – *процесор*. Літера *r* відтворюється звуком [r] наприкінці, незалежно від того, чи вимовляється він у мові-джерелі.
4. Описовий переклад, який використовується, коли термінологічна одиниця не має українського еквіваленту, та при її перекладі не може бути застосовано іншого прийому, як-от калькування чи транскрибування. Звісно, у такому випадку стислість і чіткість викладу, характерна для наукових текстів, втрачається.

В. І. Карабан зазначає, що англійські лексичні одиниці мають дуже широку семантику, тоді як в українській мові вони більш експресивні й конкретні, тому при перекладі з англійської мови лексичні одиниці часто генералізуються та конкретизуються [3, с.102].

Як засвідчив аналіз фактичного матеріалу, основними способами перекладу запозичень в науково-технічних текстах є транслітерація і перекладацька транскрипція. Менш чисельними зафіксовані випадки перекладу за допомогою калькування, вживання еквівалента та експлікації.

Транслітерація та транскрипція є основними способами перекладу в науково-технічних текстах, адже при перекладі термінології основною метою є забезпечення максимальної точності відтворення значення терміну.

Розглянемо приклади *транслітерації* та *транскрипції*в англомовних науково-технічних текстах:

bismut [4] – *бісмут* [5],
cobalt [4] – *кобальт* [5],
wolfram [4] – *вольфрам* [5],
radiolocator [4] – *радіолокатор* [5],
alumel [4] – *алюмель* [5].
kohlrabi [6] – *кольрабі* [7],
iceberg [6] – *айсберг* [5],
quartz [6] – *кварц* [8],
migraine [6] – *мігрень* [7],
container [6] – *контейнер* [5].

В аналізованих нами англомовних науково-технічних текстах широко використовується *калькавання*, тобто переклад частин іншомовного слова (складного, похідного або словосполучення) з подальшим складанням елементів в одне ціле:

absolutemethod [4] – *метод абсолюту* [5],
abioticfactor [4] – *абіотичний фактор* [7],
vowelshift [4] – *зсув голосних* [6],
dieselfuel [4] – *дизельне паливо* [5],
immunesystem [6] – *іmunна система* [7].

У випадку, коли словосполучення складається з термінів-запозичень, які ще не ввійшли у вжиток у певній галузі науки та техніки і потребують свого тлумачення, у мові перекладу використовують *експлікацію*, лексико-граматичну трансформацію, за умови використання якої лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці:

blocking [4] – *групування для розподілу* [5],
radioactivity [4] – *поширення радіації* [5],
vibratoryfinishing [4] – *вібраційна остаточна обробка* [5],
ultrasonicmachining [4] – *ультразвукова механічна обробка* [5],

Еквівалентний переклад досить поширений при перекладі запозичень англomовних науково-технічних текстів у випадку, якщо в українській мові існують слова-відповідники наукової термінології. Наведемо приклади:

axis [6] – *вісь* [8],

circuit [6] – *ланцюг (електричний)* [8],

hydrocarbons [6] – *вуглеводні* [7],

amphibious [6] – *земноводний* [5],

acceleration [6] – *розгон* [5].

Багатозначність часто слугує джерелом типових помилок під час науково-технічного перекладу. За умови перекладу науково-технічного тексту на його правильне розуміння в цьому випадку може наштовхнути контекст:

The enormous power of four cells [4].

Наші клітини здатні на неймовірні речі [7].

Крім цього, у мові англійського науково-технічного тексту існує певна категорія слів, при перекладі якої також зафіксовано значні труднощі – це слова, схожі в обох мовах за написанням, але такі, що відрізняються за значенням (так звані "*хибні друзі перекладача*"). Розглянемо приклади:

A terrestrial planet candidate in a temperate orbit [4].

Земний тип планети в помірній орбіті [5].

Таким чином, середосновних труднощів перекладу запозичень в англomовних текстах науково-технічної сфери спостерігається багатозначність слів чи термінів та вибір адекватного словникового відповідника.

Тексти науково-технічного стилю характеризуються стислістю та однозначністю. В їхній структурі переважають іменники, прикметники, слова з основним предметно-логічним значенням, терміни, безособові форми дієслова. Граматичні відмінності зумовлені особливостями граматичної будови мови, нормами мови оригіналу і перекладу і стилістичними особливостями текстів [9, с. 295].

При перекладі запозичень англomовної науково-технічної літератури основними джерелами типових перекладацьких помилок

слід зазначити некоректне відтворення багатозначних загальноживаних лексем, аббревіатур, а також, так званих, "хибних друзів перекладача". Можна зауважити, що переклад запозичень в англійських науко-технічних текстах вимагає не лише мовознавчих, але й знань різних галузей науки та техніки.

Література

1. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А.Д. Швейцер – М.: Наука, 2003. – 175с.
2. Борисова Л. И. Ложные друзья переводчика: Общенаучная лексика: Английский язык: Учебное пособие по научно-техническому переводу/ Л.И. Борисова. – М.: Тезаурус, 2002. – 212 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
4. NewScientist [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.newscientist.com/>
5. Новий англо-український політехнічний словник: близько 125 000 термінів [Упоряд. В.В. Бутник; Відп. ред. О.П. Онуфрієнко]. – К.: Арій, 2008. – 704 с.
6. DiscoverMagazine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://discovermagazine.com/>
7. Англо-російсько-український біологічний словник (генетика, молекулярна біологія, біотехнологія, медицина) [Упоряд. І. Ю. Горбатенко, Ю.О. Лавриненко]. – Херсон, 1998. – 174 с.
8. Кочерга О. Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови / О. Кочерга. – Вінниця: Нова Книга, 2010. – 1390 с.
9. Сітко А. Синтаксичні особливості українського перекладу англійської науково-технічної та художньої літератури / А. Степаненко, А. Сітко // Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. – К.: АграрМедіаГруп, 2015. – С. 293-297.